

سنجش سطح قابل قبول اثرات منفی اجتماعی گردشگران بر جوامع محلی در ایران مورد مطالعه سکونتگاه‌های روستایی حوزه‌ی تالاب پریشان

دکتر محمود ضیایی^۱ و پونه ترابیان^۲

چکیده

تالاب پریشان به عنوان یکی از منابع طبیعی ثبت شده در فهرست ذخایر زیستکره جهانی، همه ساله گردشگران بسیاری را بسوی خود جذب می‌نماید. حضور گسترده و فعالیت‌های گردشگران آثار مثبت و منفی گوناگونی در منطقه بر جای می‌گذارد. از جمله زندگی ساکنان روستاهای اطراف به اشکال و درجات مختلف از این فعالیت متأثر می‌شوند. با توجه به اهمیت نقش جامعه میزبان در برنامه ریزی و حصول به توسعه پایدار گردشگری، آگاهی از دیدگاه مردم محلی در مورد نتایج حضور گردشگران بر زندگی آنان ضروری می‌نماید. هدف این تحقیق شناسایی آثار منفی اجتماعی ناشی از حضور گردشگران بر جوامع روستایی حوزه ی تالاب پریشان است. از آنجا که در ایران پژوهش‌های اندکی به بررسی "ادراک" جامعه محلی در مورد اثرات گردشگری و سطح قابل قبول آن پرداخته است، تعیین سطح قابل پذیرش اثرات با استفاده از روش "محدوده‌ی تغییرات قابل قبول"^۳ از دیگر اهداف این پژوهش بشمار می‌رود. داده‌های موردنیاز از طریق مصاحبه با خبرگان صنعت گردشگری و مردم محلی بر اساس پرسشنامه‌ای حاوی سوالات نیمه‌ساختار یافته جمع‌آوری شده است. نتایج تحقیق نشان داد که سطح فعلی اثرات منفی اجتماعی ناشی از حضور و فعالیت دیدارکنندگان در سکونتگاه‌های روستایی پیرامون تالاب پریشان، در بیشتر موارد فراتر از سطح قابل قبول این اثرات است. این امر نشان دهنده‌ی ضرورت ایجاد تعادل بین تعداد و نوع فعالیت دیدارکنندگان تالاب برای حصول به طبیعت گردی پایدار در منطقه ی مورد مطالعه است.

کلیدواژگان: اثرات گردشگری، تالاب پریشان، طبیعت گردی، محدوده‌ی تغییرات قابل قبول

۱. عضو هیات علمی دانشکده‌ی حسابداری و مدیریت دانشگاه علامه طباطبائی

۲. کارشناس ارشد بازاریابی گردشگری

3. Limits of Acceptable Changes

مقدمه

در دهه‌های اخیر طبیعت‌گردی^۱ در مقایسه با دیگر اشکال گردشگری، از نرخ رشد نسبتاً بالایی برخوردار بوده است. امروزه مناطق تحت حفاظت از جمله تالاب‌ها، به دلیل جذابیت‌های طبیعی خود، پذیرای بخش قابل توجهی از طبیعت‌گردان هستند. یکی از مقصدهای مطرح طبیعت‌گردی ایران، تالاب پریشان در استان فارس است که همه ساله پذیرای تعداد زیادی از دیدارکنندگان داخلی است. بنا به گفته‌ی مسئولان محلی (آقای عسگری شهردار کازرون)، تالاب پریشان در سال ۱۳۸۳، ۱۶۰ هزار نفر دیدارکننده داشته است که در سال ۱۳۸۶ این رقم افزایش چشمگیری داشته و بالغ بر ۳۰۰ هزار نفر شده است. رشد فزاینده‌ی تعداد دیدارکنندگان تالاب پریشان، نگرانی‌هایی را در زمینه‌ی اثرات گردشگری بر جوامع روستایی حوزه‌ی این تالاب، به دنبال داشته است. چرا که برخلاف گذشته بیشتر تحقیقات گردشگری که پس از دهه‌ی ۱۹۷۰ انجام شده نشان دهنده‌ی آن بوده‌اند که اثرات منفی گردشگری از اثرات مثبت آن بیشتر بوده است. (جعفری^۲، ۳: ۱۹۹۰؛ وال^۳، ۲: ۱۹۹۷).

حضور گسترده‌ی گردشگران در پیرامون تالاب‌ها، نه تنها اکوسیستم‌های حساس و آسیب‌پذیر آنها را با مشکلات جدی مواجه نموده است بلکه جوامع محلی و سکونتگاه‌های حوزه‌ی آنها نیز به درجات و اشکال مختلف، اثرات گردشگری را تجربه نموده‌اند. چنانچه طبیعت‌گردی به صورت کنترل نشده باشد می‌تواند علاوه بر تخریب منابع طبیعی مقصدهای گردشگری بنیان‌های هویتی و فرهنگی جوامع محلی را نیز با تهدید مواجه نماید. توجه به این مهم ضرورت مدیریت اثرات دیدارکنندگان را به منظور کنترل و تعدیل اثرات سوء گردشگری اجتناب‌ناپذیر می‌نماید.

-
1. Ecotourism
 2. Jafari
 3. Wall

یکی از مسائل جدی فراروی مدیران این مقصد گردشگری، آگاهی از ابعاد این اثرات و بخصوص اثرات اجتماعی حاصل از حضور و فعالیت دیدارکنندگان بر جوامع روستایی پیرامون تالاب پریشان است. لذا هدف این تحقیق شناسایی انواع اثرات منفی اجتماعی گردشگری، سطح فعلی آن و نهایتاً سطح قابل قبول آن از نگاه ساکنین سکونتگاه‌های روستایی پیرامون تالاب پریشان است.

اثرات اجتماعی گردشگری

گردشگری اثرات گوناگونی بر مقصد و جامعه میزبان به جای می‌گذارد. این اثرات طیف گسترده‌ای از اثرات اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و یا زیست محیطی را شامل می‌شود. با توجه به تنوع و پیچیدگی فعالیت‌های گردشگری، اثرات ناشی از این فعالیت‌ها نیز ابعاد گسترده و به هم پیوسته‌ای دارند که باید در مطالعه ی اثرات گردشگری به آنها توجه شود (میسون^۱، ۲۰۰۳:۲۷).

نوع و میزان اثرات گردشگری در یک مقصد از عوامل متعددی متأثر می‌شود؛ از جمله مهمترین این عوامل ویژگی‌های جامعه میزبان و میهمان و ماهیت فعالیت‌های گردشگر در مقصد می‌باشند. طبق نظر برنز و هلدن^۲ (۱۹۹۵:۶۹) زمانی که اختلاف زیادی بین فرهنگ جامعه میزبان و جامعه میبدا وجود داشته باشد، احتمال افزایش اثرات بسیار زیاد خواهد بود.

از مهمترین اثرات مثبت گردشگری بر جامعه میزبان می‌توان به اشتغالزایی؛ تجدید حیات مناطق توسعه نیافته یا غیرصنعتی؛ نوزایی هنرها و فنون محلی و فعالیت‌های فرهنگی سنتی؛ بهبود زندگی اجتماعی و فرهنگی جامعه محلی؛ نوسازی سنت‌های معماری محلی و افزایش توجه به حفاظت از مناطق فوق‌العاده زیبایی که دارای ارزش‌های زیبایی‌شناختی و فرهنگی هستند اشاره کرد. علاوه بر آن گردشگری به ویژه در کشورهای در حال توسعه

-
1. Mason
 2. Burns and Holden

می‌تواند از طریق سوق دادن نیروی کار از کشاورزی سنتی به صنایع خدماتی باعث تحرک اجتماعی بیشتر و منجر به دستمزد بالاتر و آینده‌ی شغلی بهتر شود (میسون، ۱۹۹۵:۹). با این حال، گردشگری به داشتن اثرات زیان‌آور بسیار گسترده بر جامعه و فرهنگ مناطق میزبان نیز معروف است. گردشگری می‌تواند باعث ازدحام در تفریحگاهها شود. این ازدحام نیز به نوبه خود می‌تواند گردشگران و جامعه‌ی میزبان را به لحاظ روحی تحت فشار قرار دهد. در مناطقی که گردشگری فعالیت اصلی اقتصادی است (با جذب بخش قابل توجهی از نیروی کار) می‌تواند باعث کاهش رونق فعالیت‌های سنتی از جمله کشاورزی گردد. در موارد شدید، ممکن است مناطق به گردشگری وابستگی بیش از حد پیدا کنند. ممکن است هم زیستی با گردشگران که مشغول فعالیت‌های تفریحی هستند و ارزش‌های متفاوتی نیز دارند برای ساکنان که در همان زمان به کار سخت مشغول‌اند، دشوار باشد. این مشکل در مکان‌هایی که گردشگری فصلی فصلی است و ساکنان آن باید برای مدتی از سال روش زندگی خود را تغییر دهند، بیشتر است. ممکن است در مناطقی که مردم باورهای مذهبی قوی دارند، گردشگری باعث تغییر ارزشهای اجتماعی شود و نارضایتی‌هایی را در سطح ملی بدنبال داشته باشد (میسون، ۲۰۰۳:۴۳). گارتنر^۱ (۱۹۹۶:۱۶۷) معتقد است که گردشگری می‌تواند اثرات منفی اجتماعی گردشگری از قبیل اثر نمایشی^۲، کالایی شدن فرهنگ، جابجایی، وابستگی بیش از حد به گردشگری، جرم و جنایت، فحشا و شیوع بیماری‌هایی مانند ایدز به تبع آن، رواج مصرف مواد مخدر، تغییر در ارزش‌های مذهبی جامعه‌ی میزبان و تغییر در زبان را در پی داشته باشد.

یکی از اثرات اجتماعی - فرهنگی بسیار مهم گردشگری، اثری است که از آن با عنوان "اثر نمایشی" یاد می‌شود و در بسیاری از کشورهای در حال توسعه به چشم می‌خورد. این اثر، در صورت وجود تفاوت‌های مشهود بین گردشگر و جامعه‌ی میزبان به وقوع می‌پیوندد. به این ترتیب که تنها مشاهده گردشگران باعث ایجاد تغییرات رفتاری در جامعه‌ی میزبان می‌شود

-
1. Gartner
 2. Demonstrative effect

(ویلیامز^۱، ۱۹۹۸:۱۴۷). تحت این شرایط، مردم محلی که توانمندی مالی دیدارکنندگان را می‌بینند سودای داشتن این سبک زندگی را در سر می‌پرورانند. این امر می‌تواند اثرات مثبتی را از این جهت که جامعه‌ی میزبان را به اتخاذ الگوهای رفتاری سازنده‌تری ترغیب می‌کند بدنبال داشته باشد؛ اما در اغلب موارد مخرب است چرا که ساکنان محلی به دلیل عدم توانایی در به دست آوردن کالاها و شیوه زندگی‌ای که دیدارکنندگان به معرض نمایش می‌گذارند، سرخورده می‌شوند (برنز و هلدن، ۱۹۹۵:۷۱). از طرف دیگر از آنجا که افراد جوان بیشتر تحت تاثیر اثر نمایشی قرار می‌گیرند (مورفی^۲، ۱۹۸۵:۵۷) ممکن است به دو دستگی اجتماعی بین جوانان و مسن‌ترها بینجامد. همچنین ممکن است تحت تاثیر اثر نمایشی اعضای جوان و توان‌تر جامعه در جستجوی شیوه زندگی به نمایش گذاشته شده توسط گردشگران به مناطق شهری یا حتی خارج از کشور مهاجرت نمایند (برنز و هلدن، ۱۹۹۵:۷۱). بیشترین امکان وقوع اثر نمایشی هنگامی است که ارتباط بین ساکنین و دیدارکنندگان نسبتاً سطحی و کوتاه‌مدت باشد (ویلیامز، ۱۹۹۸:۱۴۷).

پیشینه تحقیق در زمینه اثرات اجتماعی گردشگری

از آنجا که در این تحقیق اثرات اجتماعی گردشگری بر جوامع محلی مورد بررسی قرار گرفته است، پیشینه‌ی تحقیقات انجام شده در رابطه با اثرات اجتماعی گردشگری نیز مورد بررسی واقع شده که در جدول ۱ برخی از آنها اشاره شده است. نکته‌ی قابل توجه در رابطه با تحقیقات صورت گرفته در زمینه‌ی اثرات اجتماعی گردشگری این است که در آنها "ادراک" افراد به عنوان ملاک و معیار سنجش، لحاظ شده است.

1. Williams
2. Murphy

جدول ۱: تحقیقات صورت گرفته در زمینه اثرات منفی اجتماعی گردشگری

متغیرهای مورد بررسی نام محقق و سال تحقیق	کالایی شدن فرهنگ	اثر نمایی	جرم و جنایت	ریختن زباله	مصرف مواد مخدر و مشروبات الکلی	افزایش ترافیک	ازدحام و شلوغی	افزایش هزینه‌های زندگی	بهره کشی از ساکنان	نارضایتی ساکنان از زندگی در منطقه	تعارض	توجهی گردشگران به سایت‌های تاریخی	جابجایی		
														گرین وود	آدامز
۱۹۸۹															
۱۹۹۰															
۱۹۹۰															
۱۹۹۳															
۱۹۹۶															
۱۹۹۷															
۲۰۰۵															
۲۰۰۵															
۲۰۰۶															
۲۰۰۶															
جمع	۳	۱	۴	۳	۳	۵	۳	۲	۱	۲	۱	۱	۲	۱	۲

پیشینه تحقیق در زمینه کاربرد مدل LAC.

بنابر مطالعات صورت گرفته، هر چند مطالعات معدودی در زمینه ظرفیت تحمل گردشگری در ایران صورت گرفته است اما تاکنون در رابطه با محدوده‌ی تغییرات قابل قبول گردشگری تحقیقی در کشور صورت نگرفته است. برخی از تحقیقات خارجی انجام گرفته به روش محدوده‌ی تغییرات قابل قبول و همچنین تحقیقات داخلی صورت گرفته با استفاده از ظرفیت تحمل در جدول ۲ آمده است.

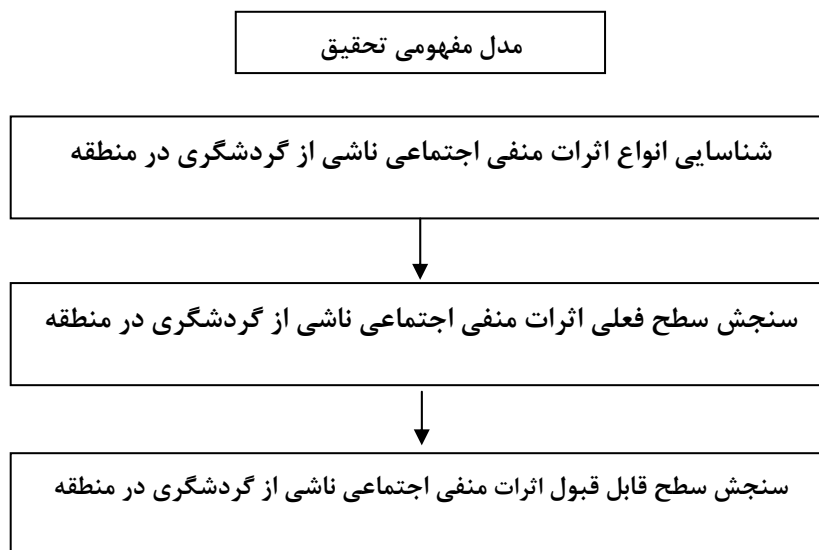
جدول ۲: تحقیقات صورت گرفته با استفاده از روش محدوده‌ی تغییرات قابل قبول

ردیف	نام محقق	سال	عنوان تحقیق
۱	مک کی	۲۰۰۶	کاربرد فرایند محدوده‌ی تغییرات قابل قبول در مدیریت اثرات دیدارکنندگان در مناطق طبیعی نیوزیلند
۲	ری و دیگران	۲۰۰۵	برنامه ریزی برای مدیریت دیدارکنندگان در میسون بی
۳	آهن، لی و شافر	۲۰۰۲	عملیاتی نمودن پایداری در برنامه‌ریزی منطقه‌ای گردشگری: کاربرد چارچوب فرایند محدوده‌ی تغییرات قابل قبول
۴	جانسون و دیگران	۲۰۰۱	موضوعات و شاخص‌های تغییرات قابل قبول: مطالعه‌ی موضوعات مربوط به دیدارکنندگان و ذینفعان در پارک ملی پاپاروا
۵	طیبیان و دیگران	۱۳۸۶	جستاری بر مفاهیم و روش‌های برآورد کمی ظرفیت بُرد و ارائه‌ی یک نمونه‌ی کاربردی بر پایه‌ی تجربه‌ی برنامه‌ریزی راهبردی توسعه‌ی گردشگری دره‌ی عباس‌آباد - گنجانم همدان
۶	فرهودی و شورچه	۱۳۸۳	برآورد ظرفیت بُرد گردشگری معبد آناهیتای شهر کنگاور
۷	سعید اردکانی	۱۳۸۲	کاربرد مفاهیم چرخه‌ی عمر گردشگری و ظرفیت تحمل‌پذیری در گردشگری

مدل مفهومی تحقیق

به پیروی از مطالعات کازمیرو^۱ (۱۹۹۶)، ری و دیگران (۲۰۰۵) و مک کی (۲۰۰۶) مدل مفهومی این تحقیق مبتنی بر روش سه مرحله‌ای^۲ است. در این روش پنج گام اول LAC در قالب سه مرحله مورد سنجش و بررسی قرار می‌گیرد. به این ترتیب، فرایند این تحقیق شامل مراحل زیر است:

1. Kazmierow
2. Three Stage Method

روش شناسی تحقیق

تحقیق حاضر تحقیقی توصیفی-تحلیلی می‌باشد و قلمرو مکانی و زمانی آن سکونتگاه‌های روستایی پیرامون تالاب پریشان در استان فارس و در بازه‌ی زمانی اردیبهشت ماه ۱۳۸۷ تا بهمن ماه ۱۳۸۷ بود.

جامعه و نمونه‌ی آماری تحقیق

داده‌های مورد نیاز پژوهش از دو گروه جمع‌آوری شد.

۱- ساکنین روستاهای پیرامون تالاب پریشان. در این تحقیق، ساکنین چهار روستای (زوالی، ایازآباد، پل آبگینه و شهرنجان) واقع در ضلع شمال غربی تالاب پریشان به عنوان «جامعه‌ی آماری» در نظر گرفته شد. چرا که به دلیل وجود جاده‌ی آسفالت و سهولت دسترسی ورودی اصلی تالاب پریشان بشمار می‌آید و کمپینگ‌های ایجاد شده توسط سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی نیز در ضلع شمال غربی آن واقع شده است. به همین دلیل آبادی‌های واقع در ضلع شمال غربی تالاب

پریشان بیشتر از آبادی‌های دیگر در تعامل با دیدارکنندگان و همچنین در معرض اثرات گردشگری قرار دارند.

۲- خبرگان و کارشناسان ذی‌مدخل در مدیریت تالاب پریشان و روستاهای اطراف آن، تورگردان‌ها، سازمان‌ها و نهادهای استانی ذی‌ربط و استادان دانشگاهی مرتبط با رشته‌ی جهانگردی.

در این تحقیق افراد مورد مصاحبه‌ی جامعه‌ی روستایی از میان ساکنین چهار روستای فوق‌الذکر با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند. جمعیت جامعه‌ی روستایی ۱۵۴۳ نفر بود که با توجه به جدول مورگان، نمونه‌ی مورد بررسی می‌بایست حداقل ۳۰۶ در نظر گرفته می‌شد. بدین منظور تعداد ۳۵۰ پرسشنامه توزیع شد که در نهایت ۳۱۵ پرسشنامه قابل بررسی بدست آمد. برای نمونه‌گیری از خبرگان و کارشناسان از روش نمونه‌گیری گلوله برفی استفاده شد و جمعاً با ۳۰ صاحب‌نظر (۵ نفر استاد دانشگاه و ۲۵ نفر کارشناسان محلی) مصاحبه شد.

ابزار پژوهش

با بررسی ادبیات و پیشینه‌ی تحقیق، اثرات منفی اجتماعی از دیدگاه محققین مختلف مورد بررسی قرار گرفت. در این تحقیق، ابتدا تمامی متغیرهایی که توسط دیگر محققین مطرح شده و یا مورد بررسی قرار گرفته بود در قالب یک تحقیق اکتشافی^۱ به منظور تعیین متغیرها و شاخص‌های تحقیق مورد استفاده قرار گرفت. سپس با نظرسنجی از کارشناسان، آن دسته از متغیرهایی که در سکونتگاههای حوزه‌ی تالاب پریشان موضوعیت داشتند به عنوان متغیرهای تحقیق انتخاب شدند. لازم به ذکر است در این تحقیق برای سنجش سطح

1. Exploratory Research

فعلی و همچنین سطح قابل قبول اثرات منفی اجتماعی گردشگری، با پیروی از مطالعات انجام شده، "ادراک" جامعه محلی از اثرات گردشگری مورد سنجش قرار گرفت. به منظور سنجش پایایی پرسشنامه، ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که برابر با ۰/۷۱ بود. همچنین پرسشنامه مورد استفاده در پژوهش برای ارزیابی روایی آن در اختیار تعداد پنج نفر از استادان رشته‌ی جهانگردی قرار گرفت و مورد تأیید قرار گرفت.

روش انجام تحقیق

در ابتدا بیست و هفت گویه (در رابطه با اثرات منفی اجتماعی گردشگری) که از ادبیات و پیشینه تحقیق استخراج شده بود در اختیار کارشناسان ذی‌مدخل در مدیریت منطقه‌ی تالاب پریشان قرار گرفت. نظر این کارشناسان در مورد اهمیت گویه‌ها در منطقه توسط یک پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت پنج‌تایی گرفته شد و گویه‌هایی که میانگین پایینی داشتند حذف گردیدند. بدین ترتیب اثرات منفی اجتماعی مطرح در منطقه شناسایی شد. در مرحله بعد سطح فعلی این اثرات به کمک پرسشنامه‌های بر اساس همان طیف پنج‌تایی لیکرت از مردم محلی مورد سوال قرار گرفت. بدین ترتیب ادراک جامعه محلی از سطح فعلی اثرات منفی اجتماعی گردشگری در منطقه مشخص شد. سپس سطح قابل قبول اثرات منفی اجتماعی با توجه به ادراک جامعه محلی برای منطقه با استفاده از همان پرسشنامه تعیین شد. نهایتاً سطوح فعلی اثرات با سطوح قابل قبول آن مورد مقایسه قرار گرفت و اثراتی که فراتر از سطح قابل قبول بودند، مشخص شدند.

نتایج تحقیق

سوال ۱: انواع محتمل اثرات منفی اجتماعی گردشگران تالاب پریشان کدام است؟
با بررسی ادبیات و پیشینه‌ی تحقیق، اثرات منفی اجتماعی از دیدگاه محققین مختلف مورد بررسی قرار گرفت. در این تحقیق، ابتدا متغیرهایی که توسط دیگر محققین مطرح شده و یا مورد بررسی قرار گرفته بود در قالب یک تحقیق اکتشافی به منظور تعیین متغیرها و

شاخص‌های بومی تحقیق مورد استفاده قرار گرفت و نهایتاً متغیرها جرم و جنایت، ازدحام و شلوغی ایجاد شده توسط گردشگران، کاهش کیفیت محیط، افزایش ترافیک، کالایی شدن فرهنگ، افزایش هزینه‌های زندگی و اثر نمایشی بدست آمد.

سوال ۲: شاخص‌های مربوط به هر یک از اثرات منفی اجتماعی گردشگران تالاب پریشان کدام است؟

پاسخ به این سوال نتایج حاصل از مرحله ی اول (شناسایی اثرات منفی اجتماعی مطرح در منطقه) از روش سه مرحله‌ای مدل LAC بود. در مرحله اول با استعانت از ادبیات و پیشینه‌ی تحقیق و همچنین مصاحبه با کارشناسان و صاحب‌نظران بومی و غیربومی، شاخص‌های مربوط به هر یک از اثرات منفی اجتماعی دیدارکنندگان تالاب پریشان شناسایی شد.^۱ اثرات منفی اجتماعی دیدارکنندگان تالاب پریشان و شاخص‌های مربوط به آنها در جدول ۳ نمایش داده شده است.

۱. لازم به ذکر است که برخی از این اثرات چند بعدی هستند و می‌توانند تحت عنوان اثرات زیست محیطی و یا اثرات اقتصادی نیز طبقه‌بندی شوند. اما از آنجا که محققینی مانند ای پی (۱۹۹۰)، میلر (۲۰۰۵) و آندرک (۲۰۰۵) «کاهش کیفیت محیط» و همچنین لی (۱۹۹۷)، هالی و دیگران (۲۰۰۵)، «افزایش هزینه‌های زندگی» را در زمره‌ی اثرات منفی اجتماعی محسوب نموده‌اند، در این تحقیق نیز به پیروی از آنان و همچنین به دلیل اثری که این متغیرها می‌تواند بر جوامع محلی داشته باشد، این اثرات را در قالب اثرات اجتماعی مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۳: متغیرها و شاخص‌های اثرات منفی اجتماعی دیدارکنندگان تالاب پریشان

نام متغیر	شاخص
۱- اثر نمایشی	۱- تغییر در الگوی پوشاک مردم محلی ۲- مهاجرت
۲- جرم و جنایت	۱- افزایش مصرف مواد مخدر ۲- افزایش مصرف مشروبات الکلی
۳- امنیت اجتماعی	۱- افزایش حضور نیروی انتظامی ۲- رعایت حریم شخصی افراد
۴- ازدحام	۱- شلوغی بیش از حد ناشی از حضور گردشگران
۵- کاهش کیفیت محیط	۱- ریختن زباله ۲- آلودگی صوتی
۶- ترافیک	۱- افزایش تعداد اتومبیل‌ها و ایجاد ترافیک
۷- افزایش هزینه‌های زندگی	۱- افزایش هزینه‌ی حمل و نقل عمومی ۲- افزایش قیمت مواد غذایی ۳- افزایش کاذب قیمت زمین

سوال ۳ و ۴: سطح فعلی و سطح قابل قبول اثرات منفی اجتماعی گردشگران تالاب پریشان کدام است؟

برای تعیین سطح فعلی و سطح قابل قبول اثرات منفی اجتماعی دیدارکنندگان از تالاب پریشان مراحل دوم و سوم از روش سه مرحله‌ای سنجش محدوده تغییرات قابل قبول اجرا شد. با استفاده از پرسشنامه‌ی تدوین شده "ادراک" جامعه روستایی پیرامون تالاب پریشان از سطح فعلی اثرات گردشگری و سطح قابل قبول آن مورد سنجش قرار گرفت. میانگین مربوط به هر متغیر در جدول ۴ آورده شده است.

در همه موارد میانگین اثرات منفی اجتماعی گردشگری در حوزه‌ی روستایی تالاب پریشان بیش از سطح قابل قبول آن است. بیشترین اختلاف میانگین (اول و دوم) بین سطح فعلی و

سطح قابل قبول مربوط به وجود زباله و آلودگی صوتی است. این اثرات منفی بطور قابل ملاحظه‌ای منجر به کاهش کیفیت زندگی جامعه میزبان می‌شوند.

بنابر مصاحبه‌هایی که با کارکنان معاونت محیط طبیعی سازمان حفاظت از محیط زیست استان فارس صورت گرفت، آنان نیز آلودگی محیط زیست را از مهم‌ترین تهدیدات حوزه‌ی تالاب پریشان بشمار می‌آورند. بنابر مشاهدات محقق، عدم‌آگاهی و توجه دیدارکنندگان به رعایت جنبه‌های بهداشتی و پاکیزگی محیط، نبود زیرساخت‌های مناسب از جمله سیستم جمع‌آوری و دفع زباله و قرار داشتن روستاهای مورد نظر در مسیر اصلی ورود گردشگران به منطقه از جمله دلایل این امر است.

سومین اختلاف قابل توجه میان سطح قابل قبول و سطح فعلی اثرات مربوط به «مصرف مواد مخدر توسط اهالی روستا» بود. با توجه به اینکه بخش اعظم جمعیت روستاهای مورد بررسی را افراد جوان تشکیل می‌دادند (۲۱ درصد پاسخ دهندگان به پرسشنامه، افراد زیر ۲۰ سال و ۴۰/۶ درصد آنها را افراد بین ۲۰ تا ۳۰ سال تشکیل می‌دادند) و همچنین نرخ بالای بیکاری در این روستاها (حدود ۵۹ درصد از پاسخ دهندگان بیکار بودند)، یکی از مشکلات جدی ساکنان و بخصوص جوانان روستا، مصرف مواد مخدر است. بنابر مصاحبه‌های صورت گرفته با ساکنان روستا، از آنجا که گروهی از دیدارکنندگان، در طول مدت حضور و دیدار خود از تالاب به استفاده از مواد مخدر و مشروبات الکلی می‌پردازند و نظر به اینکه سطح تعامل ساکنان روستاهای مجاور تالاب بخصوص جوانان با این دیدارکنندگان زیاد است و با اذعان به سهولت تهیه مواد مخدر و مشروبات الکلی در منطقه این معضل اجتماعی تشدید شده است.

«افزایش تعداد اتومبیل‌ها و ایجاد ترافیک»، متغیر بعدی است که اختلاف میانگین بین سطح فعلی و سطح قابل قبول آن زیاد است. مهم‌ترین عامل تاثیرگذار بر این امر، عدم وجود پارکینگ و فضایی مناسب جهت پارک خودروهای گردشگران در پیرامون تالاب است. از آنجا که گردشگران بخشی از مایحتاج خود را از فروشگاه‌های منطقه تأمین می‌نمایند «افزایش قیمت مواد غذایی» روستائیان در زمان اوج گردشگری از دیگر اثرات منفی

اجتماعی بشمار می‌آید. نتایج تحقیق حاکی از آن است که تفاوت قابل ملاحظه‌ای میان سطح قابل قبول و سطح فعلی این اثر وجود دارد. گرانی مایحتاج روستائیان بطور مستقیم بر رفاه و کیفیت زندگی روستائیان اطراف تالاب اثر می‌گذارد و بدین لحاظ بر نگرش مردم محلی از گردشگری تاثیر منفی دارد.

متغیرهای بعدی، مربوط به «رعایت حریم شخصی افراد» و «افزایش قیمت حمل و نقل عمومی در زمان‌های پرتردد گردشگران» است. به دلیل عدم توجه دیدارکنندگان نسبت به حفظ حریم خصوصی مردم و گرفتن عکس از آنان و زندگی‌شان بدون کسب اجازه و همچنین ورود به باغات و مزارع بدون اجازه، اختلاف میانگین این اثر نسبتاً زیاد است. لازم به ذکر است که واکنش منفی جامعه میزبان نسبت به میهمان در نتیجه گرفتن عکس و یا کنکاش در زندگی خصوص جامعه محلی بدون رعایت حریم‌های شخصی، از سایر مقاصد روستایی کشور نیز گزارش شده است. در خصوص افزایش هزینه حمل و نقل، بنا بر تحقیق صورت گرفته توسط ظهرابی (۱۳۸۵)، ۶۶ درصد دیدارکنندگان با وسایل حمل و نقل عمومی به منطقه سفر می‌کنند و افزایش قیمت حمل و نقل عمومی، بر هزینه زندگی ساکنان محلی که بین شهر و روستا تردد می‌کنند نیز تاثیرگذار است. ساکنین چهار روستای مورد بررسی (بخصوص روستای ایازآباد) به دلیل نزدیکی به تالاب پریشان، بیش از سایر روستاها «شلوغی ناشی از حضور گردشگران» را تجربه می‌کنند. «افزایش کاذب قیمت زمین تحت تاثیر گردشگری» اثر منفی دیگری است که بر زندگی روستائیان منطقه تأثیرگذار بوده است و میان میانگین سطح فعلی این و سطح قابل قبول آن تفاوت وجود دارد. هرچند که یکی از دلایل این امر می‌تواند افزایش قیمت زمین و مسکن طی چند سال اخیر در سراسر کشور باشد، اما بنا به گفته ساکنین دلیل منطقه‌ای آن این است که از سال ۱۳۸۴ (۲۰۰۵ میلادی) همزمان با آغاز طرح بین‌المللی حفاظت از تالاب‌های ایران در حوزه تالاب پریشان، بخشی از آن محدوده تالاب به طبیعت گردی و کاربری‌های گردشگری اختصاص یافته است و بدنبال آن قیمت زمین‌های زراعی و مسکونی در روستاهای اطراف نیز افزایش یافته است. به نظر می‌رسد این امر تا حدی نارضایتی ساکنان را به دنبال داشته است چرا که سند زمین‌های این روستاها، مشاع بوده و

امکان خرید و فروش آن برای ساکنان فراهم نیست. میانگین سطح فعلی و قابل قبول «حضور نیروی انتظامی در منطقه در زمان‌های پرتدد گردشگران» نیز اختلاف دارد. به عقیده‌ی مردم محلی حضور نیروی انتظامی در زمان‌های پرتدد دیدارکنندگان، کم است و معتقدند حضور نیروی انتظامی در زمان‌های پرتدد گردشگران باید افزایش پیدا کند چرا که از نظر ساکنان، حضور محسوس نیروی انتظامی در زمان‌های پرتدد گردشگران به منزله‌ی تضمین امنیت منطقه است. لازم به ذکر است که برخلاف انتظار و استنباط عمومی، حضور محسوس نیروی انتظامی در زمان‌های پرتدد گردشگران، از نظر ساکنان جوامع محلی حوزه‌ی تالاب پریشان اثری منفی تلقی نمی‌شود. «اثر نمایشی» متغیری است که از نظر مردم محلی سطح فعلی و قابل قبول آن تفاوت چندانی ندارد. همانطور که پیشتر بدان اشاره شد، میزان وقوع اثر نمایشی بستگی به تفاوت‌های مشهود بین گردشگر و جامعه‌ی میزبان دارد اما دیدارکنندگان تالاب پریشان عموماً از شهرها و روستاهای اطراف به این منطقه سفر می‌کنند، بنابراین تفاوت فرهنگی چندانی بین مردم محلی و دیدارکنندگان وجود ندارد.

نتیجه گیری و پیشنهادات

سطح فعلی اثرات منفی اجتماعی گردشگران در تمامی مواردی که در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفتند فراتر از سطح قابل قبول این اثرات از دید جامعه محلی است. لذا توسعه گردشگری در منطقه باید به گونه‌ای باشد که ضمن پاسخگویی به نیازهای فراغتی و ارتقاء کیفیت تجربه گردشگران تالاب پریشان، به بهبود کیفیت زندگی جامعه میزبان و محیط زیست آنان نیز کمک نماید. با توجه به نتایج حاصل از تحقیق، به منظور کاهش سطح اثرات منفی اجتماعی دیدارکنندگان و کاهش فاصله‌ی بین سطح فعلی و سطح قابل قبول این اثرات، اتخاذ تمهیداتی عاجل برای مدیریت و کنترل آلودگی‌های محیطی و آلودگی‌های اجتماعی توصیه می‌شود. در همین راستا پیشنهاداتی به شرح زیر ارائه می‌گردد:

- تهیه و اجرای طرح‌های مشترک روستایی توسط سازمان حفاظت از محیط زیست استان فارس با کمک NGOهای فعال در زمینه‌ی حفاظت از محیط زیست جهت کنترل، جمع‌آوری و دفع زباله‌هایی که در زمان‌های پرتدد دیدارکنندگان در حوزه‌ی تالاب پریشان، یافت می‌شوند؛
- تهیه‌ی بروشور و کتابچه‌های کدهای اخلاق گردشگری که در دسترس دیدارکنندگان قرار داشته باشد و آنها را از حساسیت‌های جامعه‌ی محلی آگاه سازد تا بدین ترتیب توجه دیدارکنندگان نسبت به مسائلی مانند عکس گرفتن در روستاهای حوزه‌ی تالاب پریشان، افزایش یابد؛
- نصب علائم و تابلوهایی با مضمون کدهای اخلاق گردشگری در مسیرهای پرتدد دیدارکنندگان تالاب پریشان به منظور آشنایی آنان با حساسیت‌های جامعه‌ی محلی؛

1. Non Governmental Organizations

- اختصاص دادن فضایی به عنوان پارکینگ برای دیدارکنندگان تالاب پریشان به منظور کاهش سطح فعلی آلودگی‌های صوتی و همچنین اخذ ورودیه که سود ناشی از آن جهت ارتقای سطح امکانات و تسهیلات حوزه‌ی تالاب پریشان مانند سرویس بهداشتی به مصرف برسد؛
- افزایش فعالیت NGOهای گردشگری به منظور بالا بردن آگاهی دیدارکنندگان و همچنین جوامع محلی حوزه‌ی تالاب پریشان از اثراتی گردشگری می‌تواند بر این سکونتگاه‌ها داشته باشد؛
- آموزش ساکنان محلی به ویژه جوانان به منظور ارائه‌ی خدمات به گردشگران تالاب پریشان چرا که بر اساس نظریه‌ی مبادله‌ی اجتماعی، ساکنانی که از گردشگری منتفع می‌شوند، نگرش مثبت‌تری به آن خواهند داشت؛
- برگزاری کارگاه‌ها و جشنواره‌های طبیعت گردی و گردشگری (مانند جشنواره‌ی ملی تالاب که در سال ۱۳۸۶ در حوزه‌ی تالاب پریشان برگزار گردید) به منظور افزایش تعامل دیدارکنندگان و جوامع محلی و آشناسازی آنان با کدهای اخلاق گردشگری؛
- افزایش و بهبود سطح تسهیلات و امکانات موجود در حوزه‌ی تالاب پریشان مانند افزایش سکوهایی که برای چادر زدن در نظر گرفته شده‌اند و راه‌اندازی مهمانسرای که از سال ۱۳۸۳ توسط سازمان حفاظت از محیط زیست استان فارس در منطقه ایجاد شده است اما استفاده‌ای از آن نمی‌شود.

منابع

۱. سعیدا اردکانی، سعید (۱۳۸۲)، کاربرد مفاهیم چرخه گردشگری و ظرفیت تحمل‌پذیری در توسعه گردشگری، نشریه‌ی مطالعات جهانگردی، شماره‌ی ۲، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
۲. ضیایی، محمود (۱۳۸۳)، جزوه‌ی درسی شناخت صنعت جهانگردی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
۳. طبیبیان، منوچهر؛ ستوده، احد؛ شایسته، کامران؛ چلیبانلو، رضا (۱۳۸۶)، جستاری بر مفاهیم و روش‌های برآورد کمی ظرفیت برد و ارائه‌ی یک نمونه‌ی کاربردی بر پایه‌ی تجربه‌ی برنامه‌ریزی راهبردی توسعه‌ی گردشگری دره‌ی عباس‌آباد - گنجانامه همدان، نشریه‌ی هنرهای زیبا، شماره‌ی ۲۹، بهار ۱۳۸۶.
۴. ظهراپی، حمید (۱۳۸۵)، بررسی اکوتوریسم درحوضه آبخیز پریشان به منظور ارائه‌ی الگوی مدیریتی، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشکده‌ی محیط زیست دانشگاه علوم تحقیقات اهواز، اهواز.
۵. فرهودی، رحمت‌الله؛ شورچه، محمود (۱۳۸۳) برآورد ظرفیت برد گردشگری معبد آناهیتای شهر کنگاور، نشریه‌ی مطالعات جهانگردی، شماره‌ی ۷، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
6. Adams, K.(1990), *Cultural Commodization in Tana Toraja Indonesia*, *Cultural Survival Quarterly*, 14 (1): 31-34.
7. Ahn, Bum Yong; Lee, Bong Koo; Shafer, C.Scott (2002), *Operationalizing Sustainability in regional Tourism Planning: an application of the limits of acceptable changes framework*, *Tourism Management* , 23.
8. Allen, L., Hafer, H., Long, R. & Perdue,R.(1993), *Rural Residents' Attitudes toward Recreation & Tourism Development*, *Journal of Travel Research*, 31(4): 27-33.
9. Haralambopoulos, N., & Pizam,A.(1996), *Percieved Impacts of Tourism: The Case of Samos*, *Annals of Tourism Research*, 23:503-526.
10. Andereck, Kathleen, L., Valentine, Karin,M., Knopf, Richard, C., Vogt, Christine,A.(2005), *Residents' Perceptions of Community Tourism Impacts*, *Annals of Tourism Research*, Vol.32, No.4, pp.1056-1076.
11. AP, John (1990) *Residents' Perceptions Research on the Social Impacts of Tourism*. *Annals of Tourism Research* 17:610-615.
12. Burns, P. and Holden, A. (1995). *Tourism: A New Perspective*. London, Prentice Hall.

13. Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D., Shepherd, R., & Wanhill, S. (1998), *Tourism Principles & Practice*, (2nd ed.), Harlow: Longman.
14. Corbett, R. (1995). *Managing Outdoor Recreation*. In P.J. Corbett & C.J. Peebles (pp.197-214). *Outdoor recreation in New Zealand*, Vol .1. Wellington : Department of Conservation & Lincoln University.
15. Emerson, Richard, M. (1976), *Social Exchange Theory*, Annual Review of Sociology, 2:335-362
16. Gartner, William, C. (1996), *Tourism Development, Principles, Processes & Policies*, New York, John Wiley & Sons, Inc.
17. Greenwood, D. (1989), *Culture by the Pound: An Anthropological Perspective on Tourism as Cultural Commodization*, 171-186. In *Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism*. V. Smith ed. Philadelphia, University of Pennsylvania Press.
18. Haley, A.J., Snaith, T., Miller, G. (2005), *The Social Impacts of Tourism, A case study of Bath, UK*. Annals of Tourism Research, Vol.32, No.3, PP. 647-668.
19. Hendee J.C. & Dawson, C.P. (2002) *Wilderness management: Stewardship and protection of resource and values* (3rd Ed.). Colorado: Fulcrum Publishing.
20. Hsu, Cheng-Hsuan (2006), *TAO Residents' Perceptions of Social and Cultural Impacts of Tourism in Lan-Yu, Taiwan*, Masters thesis, Clemson University.
21. Jafari, J. (1990), *Editor's page*. Annals of Tourism Research, 16.
22. Johnson, V., Ward, J., & Hughey, K. (2001). *Issues and indicators of acceptable change: A study of visitors' and stakeholders' concerns about three natural attractions in the Paparoa area, West Coast, South Island, New Zealand*. Tourism Recreation Research and Education Centre Report No. 40/2001, Lincoln University.
23. Krumpe, E., & McCool, S. F. (1997). *Role of public involvement in the limits of acceptable change wilderness planning system*. In S. McCool & D. Cole, (compilers). *Proceedings – Limits of Acceptable Change and related planning processes: Progress and future directions*, Missoula, May 1997. *Intermontane Research Station General Technical Report 371*, USDA Forest Service.

24. Lee, Hoon (1997), *Social Carrying Capacity of Tourism Planning At an Alternative Tourism Destination: Crowding, Satisfaction and Behavior*, Ph.D Dissertation, The Pennsylvania State University.
25. Mason, Peter, (2003). *Tourism Impacts, Planning and Management*, Butterworth Heinman
26. WCED (World Commission on Environment and Development),(1987).*Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press.
27. *Future*. Oxford: Oxford University Press.
28. Mason, P. (1995). *Tourism: Environment and Development Perspectives*. Godalming, UK, World Wide Fund for Nature.
29. McCool, Stephen, F.(1998) *Limits of Acceptable Changes :A Framework for Managing National Protected Areas :Experiences from the United States* ,the university of Montana Missoula.
30. McCool, Stephen, P.(1996), *Limits of Acceptable Changes: A Framework for Managing National Protected Areas: Experiences from the United States*. Workshop on Impact Management in Marine Parks, Kuala Lumpur, Malaysia.
31. McKay, H.(2006).*Applying the limits of acceptable change process to visitor impact management in New Zealand's natural areas : A case study of the Mingha-Deception Track , Arthur's Pass National Park*, Unpublished Masters thesis, Lincoln University, Canterbury, New Zealand.
32. Murphy, P. (1985), *Tourism: A Community Approach*. New York: Methuen.
33. Pigram, J.J. & Jenkins, John, M.(2006), *Outdoor Recreation Management*, (2nd ed.), London: Routledge.
34. Pizam, A., A. Milman, and B. King (1993), *The Perceptions of Tourism Employees and their Families toward Tourism*. *Tourism Management* 15:53-61.
35. Simon, F.J.G., Narangajavana, Y, Marques, D.P.(2004), *Carrying Capacity in the Tourism Industry: A Case Study of Hengistbury Head*, *Tourism Management*, 25: 275-283.
36. Skidmore, W.(1975), *Theoretical Thinking in Sociology*, London: Cambridge University Press.

37. Stankey, G. H., Cole, D. N., Lucas, R. C., Petersen, M. E., & Frissell, S. S.(1985). *The limits of acceptable change (LAC) system for wilderness planning*. General Technical Report, Intermountain Forest and Range Experiment Station No. 176, Ogden, Utah.
38. Wall, G. (1997), *Rethinking impacts of tourism*. In *Tourism Development*,(C. Cooper, B. Archer, and S. Wanhill, eds), pp. 1–10. Chichester, John Wiley and Sons.
39. Williams, S. (1998). *Tourism Geography*. London, Routledge.
40. Wray, K., Harbrow, M., & Kazmierow, B.(2005). *Planning for visitor management at Mason Bay (Rakiura National Park, Stewart Island)*. *DOC Research and Development Series 222*. Wellington, Department of Conservation.